

Biträdande justitieombudsman Jukka Lindstedt:

HUR FUNGERAR ÖVERVAKNINGEN AV DE SPRÅKLIGA RÄTTIGHETERNA?

Jag tackar för inbjudan att hålla det inledande anförandet vid Folktingets session om övervakningen av de språkliga rättigheterna. Min egen syn på temat härrör i första hand från de erfarenheter som jag samlat på mig under ett och ett halvt år vid JO:s kansli. Dessutom bygger mitt anförande på tidigare JO-praxis.

Övervakningen av de språkliga rättigheterna är en viktig del av JO:s verksamhet. I samband med övervakningen följer JO:s kansli med intresse den offentliga debatten. Jag är övertygad om att den diskussion som vi för här i dag kommer att vara nyttig för den fortsatta utvecklingen av JO:s verksamhet.

Under detta anförande kommer jag i korthet att beröra de allmänna utgångspunkterna för språklagstiftningen, för att därefter närmare gå in på JO:s verksamhet och aktuella frågor om de språkliga rättigheterna. Till slut behandlar jag mera i detalj några beslut som JO och de biträdande justitieombudsmännen fattat under de senaste åren och som är relevanta i detta sammanhang.

Utgångspunkter för lagstiftningen

Enligt grundlagens 17 § är Finlands nationalspråk finska och svenska. Vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk skall tryggas genom lag. Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.

De språkliga rättigheterna har kopplingar till andra grundläggande rättigheter, t.ex. jämlikheten, yttrandefriheten, de kulturella rättigheterna samt de grundlagsenliga rättigheterna till en rättvis rättegång och god förvaltning. Grundlagens jämlikhetsbestämmelse inbegriper ett diskrimineringsförbud, som innebär att ingen får särbehandlas bl.a. på grund av språk. Också i lagen om likabehandling nämns förbudet mot diskriminering på grund av språk.

De språkliga rättigheterna innebär ett det skall råda en faktisk och inte endast formell jämlikhet mellan språkgrupperna. Språklagen som trädde i kraft 2004 innehåller närmare bestämmelser om de språkliga rättigheterna. Enligt språklagen skall individens språkliga rättigheter förverkligas utan att han eller hon särskilt behöver begära det.

I språklagen framhålls myndigheternas aktiva roll också i andra avseenden: myndigheterna skall i sin verksamhet självmant se till att individens språkliga rättigheter förverkligas i praktiken. De skall både i sin service och i annan verksamhet utåt visa att de använder båda språken. Myndigheterna skall sålunda t.ex. se till att anslag, blanketter och broschyrer hålls synligt framlagda på båda språken.

Enligt språklagen har var och en rätt att använda finska eller svenska i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter. Som handläggningsspråk i förvaltningsärenden skall hos tvåspråkiga myndigheter användas partens språk. Språklagen innehåller också andra detaljerade bestämmelser om handläggningsspråket t.ex. i tvistemål och brottmål.

Skyldigheten att tillgodose den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder sträcker sig sålunda till det allmänna i dess helhet. Språklagens bestämmelser gäller dels myndigheterna, dels exempelvis enskilda om sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Denna utvidgning kan i framtiden få en mycket stor betydelse om privatiseringsutvecklingen inom förvaltningen fortsätter.

Språklagen är en allmän lag som anger miniminivån för den språkliga servicen. Specialbestämmelser om de språkliga rättigheterna ingår dessutom bl.a. i lagstiftningen om utbildningssektorn, i lagstiftningen om social- och hälsovården samt i lagstiftningen om förundersökning och rättegång. Det föreskrivs också särskilt om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda.

Enligt grundlagen har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. En särskild samisk språklag gäller för samernas språkliga rättigheter. T.ex. förvaltningslagen föreskriver om tolkning och översättning till romani, teckenspråk och utländska språk.

Allmänt om JO:s verksamhet

Först några allmänna uppgifter om JO:s verksamhet. JO övervakar att de som sköter offentliga uppdrag följer lag och fullgör sina skyldigheter samt att de respekterar de grundläggande och mänskliga rättigheterna. JO:s övervakningsbefogenheter omfattar domstolarna och andra myndigheter samt tjänstemännen, offentligt anställda arbetstagare och andra som sköter offentliga uppdrag,

Utöver JO väljer riksdagen två biträdande justitieombudsmän. Nuvarande JO är Riitta-Leena Paunio. Biträdande justitieombudsmän är Petri Jääskeläinen och Jukka Lindstedt. Enligt den på förhand fastställda arbetsordningen hör språkärendena till mig, men beroende på sammanhanget kan språkärenden behandlas också av JO Paunio eller av biträdande JO Jääskeläinen.

JO:s viktigaste uppgift och verksamhetsform är att undersöka klagomål. JO är skyldig att undersöka alla klagomål som kan ge anledning att misstänka lagstridigt förfarande eller försummelser. JO gör också inspektioner samt tar upp ärenden till behandling på eget initiativ.

Under de senaste åren har antalet klagomål och övriga övervakningsärenden ökat kraftigt. Åren 2003–2006 ökade antalet ärenden som gällde laglighetskontroll med närmare 50 %. År 2006 fick JO över 3 600 klagomål och gav över 3 500 avgöranden. Under året avgjordes också ca 50 ärenden som tagits upp till behandling på eget initiativ.

Det största antalet klagomål och egna initiativ gällde under det gångna året social trygghet. Andra stora grupper var, liksom tidigare år, ärenden som gällde polisen, hälso- och sjukvården, domstolarna och fångvården.

JO kan väcka tjänsteåtal, ge anmärkningar, meddela sin uppfattning (i klandrande eller väglådande syfte) och göra framställningar om att fel skall rättas eller bestämmelser ändras. Ca en femtedel av de klagomål som undersöks leder till någon av dessa åtgärder.

Språkärenden i JO:s verksamhet

Ärenden som gäller språkliga rättigheter utgör ett viktigt sakområde i JO:s verksamhet. Övervakningen av att dessa rättigheter förverkligas passar bra ihop med uppgiften att främja de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna. Uppgiften innebär enligt min åsikt att JO skall ge akt på hur minoriteternas rättigheter förverkligas.

Som språkärenden kategoriseras i JO:s verksamhet sådana ärenden där det är fråga om den grundlagsenliga rätten att använda sitt eget språk, det allmännas skyldighet att tillgodose den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhällsliga behov enligt lika grunder samt över huvud taget ärenden som gäller de språkliga rättigheterna. JO:s årsberättelse innehåller ett särskilt avsnitt om språkärenden.

Laglighetskontrollen när det gäller språkärenden är huvudsakligen baserad på prövning av enskilda klagomål. Ett klagomål behandlas som ett språkärende i sådana fall då det huvudsakligen handlar om språkliga rättigheter. Ett myndighetsrelaterat språkärende kan också ha samband med ett klagomål som hänför sig till en större helhet. Språkfrågan behandlas och klassificeras då som en del av huvudärendet.

JO kan ta upp språkärenden till behandling också på eget initiativ. Av resursskäl är det sammanlagda antalet ärenden som årligen behandlas på eget initiativ relativt litet. Men för närvarande behandlas ett flertal språkärenden på JO:s eget initiativ.

JO:s kansli får varje år några tiotal klagomål som kan klassificeras som språkärenden. I och med att språklagen trädde i kraft 2004 ökade antalet klagomål om språkliga rättigheter temporärt, för att därefter återminska.

En annan sida av saken är att de klagomål som kommer in till JO är avfattade på flera olika språk. År 2006 var 88 klagomål svenskspråkiga och 39 engelskspråkiga. På JO:s webbsidor rekommenderas att klagomål skrivs på något av de inhemska språken eller vid behov på engelska. I praktiken får JO klagomål också på andra språk och kansliet ser då till att de översätts. Information om JO:s verksamhet och om klagomålsförfarandet finns att få på flera språk.

De flesta klagomålen om språkliga rättigheter gäller det svenska språkets ställning. Klagomål som gäller finskans ställning är betydligt sällsyntare. I ett nyligen avgjort ärende konstaterades

det visserligen att en kommun handlat i strid med språklagen då kommunfullmäktiges föredragningslista och protokoll var upprättade enbart på svenska.

Ännu sällsyntare är klagomål som gäller samiskans ställning. Endast ett fåtal sådana klagomål behandlas per år. År 2006 behandlades också ett s.k. polisklagomål som bl.a. gällde rätten att använda romani. Då och då får JO klagomål som gäller t.ex. möjligheten att använda engelska hos myndigheterna eller rätten till grundläggande utbildning på t.ex. franska eller ryska. För inte så länge sen fick vi ett klagomål som gällde skyldigheten att avfatta en ansökan till Finlands Akademi på engelska.

De klart flesta klagomålen om språkliga rättigheter gäller dels bristfällig svenskspråkig kundservice, dels användning av svenska hos myndigheter. I den först nämnda gruppen av klagomål är det fråga om besvarande av förfrågningar samt om blanketter och annan information, t.ex. annonser, broschyrer, anvisningar och webbsidor. I den andra gruppen är det fråga om klagomål som gäller t.ex. förundersökning och delgivning av stämningar samt rättegångar, trafikövervakning och korrespondensspråket mellan myndigheter.

En ganska vanlig typ av klagomål som vi sannolikt kommer att få se också i fortsättningen gäller språkrav på studerande samt läroinrättnings språkvoter. Också Rundradions programverksamhet ger fortsättningsvis anledning till klagomål.

Under JO:s och de biträdande justitieombudsmännens inspektioner uppmärksammas i regel bl.a. rätten att använda och få service på det egna språket. Detta gäller framförallt inspektionerna av den psykiatriska sjukhusvården, socialvårdsinrättningarna och -myndigheterna samt fångvårdsanstalterna.

I samband med fjolårets inspektion av ett truppförband väcktes frågan om sådana beväringars situation som behärskar varken finska eller svenska. Under inspektionen berättade ett antal beväringar om sina praktiska problem i detta avseende, bl.a. att det inte fanns tillräckligt med utbildningsmaterial på engelska. Inom truppförbandet hade emellertid vidtagits åtgärder för att underlätta dessa beväringars situation. Antalet av utländska beväringar kommer troligen att minska om värnpliktslagen förnyas.

Vissa problempunkter

Antalet klagomål som avgjorts i enlighet med den nya språklagen är inte så stort att man enbart på den grunden kan dra några långt gående slutsatser om lagens funktion eller verkningar. Den kritik som den nya lagen väckte hos den finskspråkiga befolkningen kom till synes i en viss ökning av antalet klagomål, men denna trend har i stort sett stannat av. De frågor som tagits upp i klagomålen är ungefär desamma som under den gamla språklagen. Också andelen klagomål som föranlett åtgärder från JO:s sida är i stort sett densamma som förr.

Närmare information om hur de språkliga rättigheterna förverkligats framgår framförallt av statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen. Berättelsen, som är den första av sitt slag, gavs våren 2006.

Enligt statsrådets berättelse finns det brister i förverkligandet av de språkliga rättigheterna när det gäller nationalspråken, i synnerhet svenskan. I praktiken har det inte alltid varit möjligt att bli betjänad på svenska hos tvåspråkiga myndigheter. I JO:s verksamhet har detta kunnat konstateras t.ex. i form av klagomål som gällt polismäns kunskaper i svenska. Under fjolåret avgjordes också flera klagomål över polisförvaltningsförordningens ändrade bestämmelser om språkkrav.

En orsak till bristerna i den svenskspråkiga servicen kan vara att man inte känner till lagstiftningen. Mycket tyder emellertid på att kännedomen om språklagen och de övriga bestämmelserna om de språkliga rättigheterna småningom ökar. En motivering som framförts under de senaste åren och som delvis måste anses vara tendentiös är att det inte är nödvändigt med svenskspråkig service eftersom den som saken gäller kan finska tillräckligt bra.

Resursfrågan är en utmaning. Detta gäller helt klart domstolarna. Med tanke på svenskspråkiga personers rättssäkerhet och förtroendet för denna är det av största vikt att de får sina ärenden behandlade på sitt modersmål.

I ett fall som gällde den språkliga jämlikheten påtalade jag i fjol det faktum att behandlingen av svenskspråkiga mål vid Vasa hovrätt tog klart längre tid i anspråk än behandlingen av finskspråkiga mål. Jag skall snart återkomma till detta fall.

Bristen på domare som behärskar svenska tillräckligt bra har uppmärksammats också i andra sammanhang. År 1998 gav dåvarande JO Lehtimaja ett utförligt beslut om parternas rätt att använda sitt modersmål under rättegångar. Efter att ha utrett saken ansåg Lehtimaja det vara obestridligt att den språkliga jämlikheten inte i alla avseenden förverkligades under brottmålsrättegångar. Han konstaterade att antalet domare som fullständigt behärskade svenska snabbt hade minskat. Samtidigt ställde rättegångsreformerna klart högre krav på de praktiska språkkunskaperna, i och med att rättegångsmaterialet skulle läggas fram muntligen.

Problemet med domarkårens språkkunskaper kvarstår. Enligt motiveringen till språklagen förefaller det emellertid vara uteslutet att tvåspråkiga domstolar anlitar tolkar. Enligt regeringens proposition (RP 92/2002 rd, s. 79) skall en tvåspråkig domstol "genom arbetspass- eller andra arrangemang se till att ärendet kan handläggas också på minoritetsspråket i ämbetsdistriktet".

T.ex. i justitieministeriets utlåtande i samband med ärendet som gällde Vasa hovrätt nämndes språktillägg och språkundervisning som praktiska åtgärder för att trygga de språkliga rättigheterna. Svenskans ställning vid domstolarna behandlades nyligen också i en tidningsartikel där en tjänsteman vid justitieministeriet konstaterade att det behövdes flera domare med svenska som modersmål. Som en utväg föreslog tjänstemannen rejäla språktillägg och andra åtgärder för att göra domarkarriären mera lockande.

Frågan om språktillägg är aktuell också i andra sammanhang: på senaste tid har i offentligheten diskuterats vissa städers arrangemang i den riktningen. Jag har på eget initiativ beslutat pröva språktilläggsfrågan, men utredningen är ännu i sin begynnelse.

Även om det alltid är viktigt att få service på sitt modersmål gäller detta särskilt inom vissa områden. Ett sådant område är social- och hälsovården: t.ex. för sjuka och äldre personer som är beroende av andra är det speciellt viktigt att få använda sitt modersmål och förstå det språk som vården ges på.

Det är livsviktigt att nödcentralerna under alla tider av dygnet ger service på båda nationalspråken. Då jag i fjol inspekterade Nödcentralverket visade det sig ha varit svårt att rekrytera svenskspråkig jourpersonal. Även om detta enligt uppgift inte hade lett till omfattande problem med den svenskspråkiga servicen hade vissa regionala problem förekommit. JO kommer fortsättningsvis att följa nödcentralernas svenskspråkiga service.

En språklagsbestämmelse som är viktig från säkerhetssynpunkt är också bestämmelsen om att information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt för egendom och miljön skall ges på båda nationalspråken i hela landet. Informationen skall om möjligt ges samtidigt på finska och svenska. Detta tema berördes i ett detta år avgjort ärende där Rundradions programverksamhet avbröts till följd av personalens arbetsstridsåtgärd.

Enligt grundlagen skall förvaltningen organiseras med sikte på en indelning i sinsemellan för-
enliga områden så att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att få tjänster
på det egna språket tillgodoses enligt lika grunder. Vid förverkligandet av de grundläggande
språkliga rättigheterna är det sålunda skäl att beakta bl.a. den aktuella kommun- och service-
strukturen. Ett annat aktuellt projekt går ut på att minska antalet polisdistrikt till en tred-
jedel av det nuvarande. I samband med detta projekt har det emellertid framhållits att refor-
men inte kommer att leda till en försämring av den svenskspråkiga polisservicen.

Några avgöranden från de senaste åren

Också vägnamn utgör en del av den information som riktas till befolkningen. I tvåspråkiga
kommuner skall sålunda också vägar i glesbygdsområden ha namn på båda nationalspråken
(1248/4/02). Texten på vägs skyltarna i en tvåspråkig kommun skall enligt gällande bestämmel-
ser finnas på båda nationalspråken, med kommunens majoritetsspråk överst (50/4/04).

* * *

En förutsättning för att en misstänkt persons språkliga rättigheter tillgodoses vid förundersök-
ning är att förhöraren inte utifrån sina egna språkkunskaper styr valet av det språk som an-
vänds vid förhöret. En polisman handlade felaktigt då han frågade klaganden om det passade
att förhöret hölls på finska. I oklara fall skall den som förhörs tillfrågas vilket språk han vill an-
vända (594/4/02).

* * *

Inrikesministeriets anvisningar om fordonsklasser och konstruktionsändringar i samband med
trafikövervakning har betydelse för vilken straffrättslig påföljd som kan komma i fråga. Av den-

na anledning hade anvisningarna inte betydelse enbart förvaltningsinternt utan de hade i sista hand betydelse också för enskilda individers grundlagsenliga rättigheter och skyldigheter. Detta innebar en skyldighet att publicera anvisningarna på båda nationalspråken (2824/4/02).

* * *

Den svenskspråkiga befolkningen bör ha faktiska möjligheter att innehållsmässigt påverka också strategihandlingar av det slag som utvecklingsprogrammet för fritidsfiske utgör, eftersom det allmänna skall verka för att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön (2170/4/01).

* * *

Receptionisterna och kristelefonpersonalen vid en social- och hälsovårdscentral kunde inte svenska, instruktionerna på dörren till det ställe där man skulle anmäla sig och instruktionerna gällande kristelefonen fanns endast på finska, tilläggstexterna på trafikmärkena på hälsovårdscentralens parkeringsplats fanns endast på finska och de recept som skrivits ut för klaganden var finskspråkiga. Inom social- och hälsovården behandlas uttryckligen frågor som hör samman med de grundläggande rättigheterna. Därför är det viktigt att man strävar efter att sörja för klienternas och patienternas rätt till service på sitt eget modersmål. I social- och hälsovårdscentralens verksamhet hade förekommit flera brister när det gällde tillgodoseendet av klagandens grundläggande språkliga rättigheter (328/4/02).

* * *

En social- och hälsovårdscentral hade inom ramen för sin prövningsrätt, utan någon förpliktande bestämmelse i lag beslutat att till hushållen dela ut servicebroschyrer som inte fanns att få på båda nationalspråken. Social- och hälsovårdscentralens förfarande var inte förenligt med grundlagsbestämmelsen som förbjuder diskriminering på språkliga grunder eftersom endast finskspråkiga broschyrer hade delats ut också till svenskspråkiga hushåll (143/4/02).

* * *

Rundradion bröt inte mot lagen då den år 2004 sände den svenskspråkiga valvakan inför Europaparlamentsvalet över FST:s digitala nät och inte över TV2:s analoga. På en tiden kunde betydligt färre tv-tittare följa de digitala sändningarna än de analoga. Den svenskspråkiga resultatservicen var i sin helhet knapphändig jämfört med det finskspråkiga programutbudet, med beaktande av tittarnas faktiska möjligheter att följa programmet. Enligt rundradiolagen skall de finsk- och svenskspråkiga medborgarna behandlas "enligt lika grunder". Det är samtidigt fråga också om Rundradions skyldighet att i sin programverksamhet främja demokratin. Olika valsändningar, också programutbudet i samband med att valresultat offentliggörs, är ett viktigt redskap för att genomföra demokratin. Regleringen lämnar emellertid rum för tolkning och det hade inte framkommit tillräckliga motiveringar till stöd för att bolagets tolkning var lagstridig.

Med beaktande av de grundläggande och i synnerhet de språkliga rättigheterna kunde Rundradion också ha kommit till ett annat slutresultat, eftersom den som utövar offentlig makt eller sköter ett offentligt uppdrag skall tolka lagarna på ett sätt som tar hänsyn till de grundläggande rättigheterna. Bolagets utbud av analoga valresultatprogram var övervägande finskspråkigt. Det skulle ha varit möjligt att betydligt öka den svenskspråkiga resultatservicens andel i stället för att flytta nästan alla svenskspråkiga program med valresultat till det digitala nätet, eftersom betydligt färre kunde följa de digitala sändningarna än de analoga.

Den svenskspråkiga befolkningen behandlades sålunda inte enligt lika grunder som den finskspråkiga då man beaktar de faktiska möjligheterna att följa valprogrammen, eftersom det var uppenbart att merparten också av de svenskspråkiga tv-tittarna endast kunde nås via det analoga nätet (757/4/04 och 831/4/04).

* * *

I två klagomål kritiserades Rundradion Ab:s beslut att upphöra med de svenskspråkiga sändningarna av morgonnyheter.

Den allmännyttiga verksamheten innebär enligt rundradiolagen att bolaget har till uppgift att tillhandahålla ett heltäckande televisions- och radioprogramutbud jämte special- och tilläggs-tjänster för alla på lika villkor. I regeringens proposition med förslag till rundradiolagen (RP 124/1993 rd) konstateras vidare att den svenskspråkiga rundradioservicen är så gott som helt

och hållet beroende av public service -principen, eftersom målgruppen inte räcker till för kommersiell produktion.

Enligt JO:s uppfattning bör laglighetsövervakaren i sin bedömning av hur public service -uppdraget sköts inte i första hand ta fasta på enskilda program eller deras innehåll. Med tanke på JO:s behörighet är det däremot av betydelse om innehållet i ett visst programutbud som en helhet är sådant att det uppfyller de lagstadgade förpliktelserna. Det är sålunda framförallt fråga om huruvida den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen behandlas på lika grunder när det gäller vissa typer av programutbud (t.ex. nyheter och aktualitetsprogram, sport, underhållning osv.).

Rundradiolagens i detta sammanhang aktuella bestämmelser om public service -uppdraget är tolkbara. Detta innebär att Rundradion har en relativt omfattande prövningsrätt vid programplaneringen. Från laglighetskontrollens synpunkt var det i första hand fråga om huruvida det kunde påvisas att bolaget överskridit sin prövningsrätt på ett sådant sätt att det inte längre kunde anses vara fråga om en godtagbar tolkning inom lagens ramar. Slutsatsen var den att det i ärendet inte hade framkommit någon anledning att misstänka sådant lagstridigt förfarande eller sådana försummelse som förutsatte åtgärder från JO:s sida (3972/4/05 och 188/4/06).

* * *

Jourhavanden vid en nödcentral handlade felaktigt då han inte förvissat sig om en anmälares modersmål och frågat om anmälaren ville använda detta i ärendet. Bristande språkkunskaper får inte leda till att hjälpen fördröjs. Eftersom det finns svenskspråkiga medborgare som inte behärskar finska tillräckligt väl måste det allmänna se till att alla hjälpbehövande blir vederbörligen betjänade av nödcentralen (1337/4/01).

* * *

Eftersom ordnandet av avfallshantering hör till kommunens lagstadgade uppgifter skall de språkliga rättigheterna tryggas oberoende av hur verksamheten har ordnats i organisatoriskt hänseende. SAD avfallsstationer måste sålunda ge kunderna tillräckliga anvisningar på båda nationalspråken (1067/4/04).

* * *

För att bli antagen till den svenskspråkiga linjen vid Helsingfors universitets medicinska fakultet krävdes ett lägre poängtal än till den finskspråkiga. Biträdande JO ansåg med hänvisning till grundlagsutskottets ställningstagande i fråga om universitetslagen att bakgrunden till kvot-systemet var Helsingfors universitets uttryckligen i lag bestämda skyldighet att utbilda läkare som kan svenska. Det fanns sålunda ett i grundlagen angivet skäl för särbehandlingen av finskspråkiga och svenskspråkiga sökande (501/4/99).

* * *

Den språkliga jämlikheten förverkligades åtminstone år 2004 inte vid Vasa hovrätt, eftersom behandlingstiderna för svenskspråkiga ärenden är nästan dubbelt längre än för finskspråkiga. År 2004 var behandlingstiderna för svenskspråkiga ärenden i genomsnitt 12,5 månader medan de för finskspråkiga var ca 6,5 månader.

Enligt grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas t.ex. på grund av språk. Att de språkliga rättigheterna förverkligas fullt ut är särskilt viktigt vid rättegångar eftersom besluten i olika avseenden har en stor betydelse för den enskilde individen och dennes rättigheter. En part måste ha möjlighet att lägga fram sin sak under förhållanden som inte försätter honom i en sämre ställning än motparten.

En förutsättning för att dessa krav skall tillgodoses är att parterna är jämlika också i språkligt hänseende. De långa behandlingstiderna för svenskspråkiga mål kan i praktiken leda till att en part för undvikande av extra besvär avstår från sina språkliga rättigheter och inleder sitt ärende eller på något annat sätt indirekt samtycker till att ärendet behandlas på ett annat språk än sitt modersmål. Viljeyttringen om språkvalet är då inte i språklagens mening fri från ovidkommande hänsyn, och parten kan under rättegången hamna i underläge enbart på grund av rättegångsspråket (1583/4/04).

Detta berodde till stor del på faktorer som hovrätten inte själv kunde påverka, såsom domarlöner och domararbetets attraktionsförmåga. Det ser ut som läget förbättrats men det är fort-

farande skäl att följa situationen. På eget initiativ beslöt jag utreda behandlingstiderna för svenskspråkiga mål vid Åbo och Helsingfors hovrätter.

* * *

Huvudstaben hade agerat i strid med språklagen då den hade sänt finskspråkiga bestämmelser, föreskrifter och påbud till Nylands Brigad, som är enspråkigt svenskspråkig, samt även annan officiell skriftväxling på finska. Vid Nylands Brigad hade man blivit tvungen att översätta handlingarna, trots att brigaden hade haft rätt att direkt få dem på svenska. Språkkunskaperna hos brigadens personal var inte av sådan betydelse vid den rättsliga bedömningen av ärendet som Huvudstaben framfört, liksom inte heller det faktum att handlingarna hade sänts till truppförbanden som s.k. massutskick (2876/4/04).

* * *

I ett klagomål hade klaganden uppgett att den svenskspråkiga kundbetjäningen vid sjukhuset Orton hade varit bristfällig. Eftersom klaganden med stöd av en remiss från Helsingfors universitetscentralsjukhus, som hör till Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt, hade fått vård i form av köptjänster vid sjukhuset Orton, ansåg biträdande JO Lindstedt att Orton i detta fall skötte en offentlig uppgift. Därför borde verksamheten ha ordnats så att de språkliga rättigheter som avses i grundlagen, patientlagen och lagen om specialiserad sjukvård skulle ha tillgodosetts på samma sätt som om klaganden hade vårdats vid en av sjukvårdsdistriktets enheter (3882/4/05).

* * *

I ett annat fall hade klaganden riktat kritik mot Patientförsäkringscentralen (PFC) för att den vid en svenskspråkig patientskaderättegång hade anlitat svenskspråkiga advokatbyråer. Detta hade nämligen orsakat den förlorande parten större rättegångskostnader än vad som skulle ha varit fallet vid en finskspråkig rättegång som skulle ha skötts av PFC:s egna jurister. Enligt JO har organ som sköter offentliga uppgifter, såsom PFC, i princip rätt att anlita ombud vid en rättegång. Detta är motiverat i synnerhet om anlitaandet av rättegångsombud har en positiv inverkan på behandlingstiderna för sådana ärenden som hör till PFC:s offentliga uppgifter. Medlen skall emellertid även i dessa fall stå i riktig proportion till målet. För att förkorta be-

handlingstiderna får PFC således inte vidta sådana åtgärder som med avseende på rättgångskostnaderna försätter människor i en ojämlik situation i sådana fall då käranden förlorar en patientskaderättegång mot PFC (2938/4/04).

Slutsatser

Tryggandet av de språkliga rättigheterna inskränker sig inte till nationalspråken. I vårt land talas allt flera språk och det är sålunda skäl att satsa dels på att invandrarna lär sig landets språk och dels på tolktjänster. En fråga för sig är hur vi skall kunna bevara sådana i vårt land traditionella språk som samiska och romani, som på grund av att de används av så få kräver särskilt stöd från det allmännas sida.

Med tanke på språkens och kulturens mångfald är det viktigt att de språkliga rättigheterna tryggas. Det svenska språket och den svenska kulturen spelar en viktig roll både i det finländska samhället i allmänhet och för det internationella samarbetet. Att de språkliga rättigheterna förverkligas är också en förutsättning för att de övriga grundläggande rättigheterna skall kunna genomföras.

Närmare information om hur de språkliga rättigheterna förverkligats framgår, som jag tidigare nämnt, av statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen. Berättelsen ges en gång per valperiod. Avsnittet om uppföljningen av språklagen är relativt kort, men redan den första berättelsen innehåller en hel del information både om de allmänna språkförhållandena i vårt land och om förverkligandet av de språkliga rättigheterna. Också JO:s verksamhet och årsberättelse har en egen betydelse i sammanhanget, även om laglighetskontrollen snarare är inriktad på att undersöka enskilda fall än på att ge en helhetsbild av situationen. De klagomål om språkliga rättigheter som kommer in till JO utgör i varje fall ett tämligen representativt urval när det gäller de faktiska missförhållandena. Också statsrådets justitiekansler behandlar språkärenden. Relevant information ingår vidare i de uppföljningsrapporter som ges i enlighet med internationella konventioner. Genomförandet av de språkliga rättigheterna följs av bl.a. Folktinget och massmedia.

Övervakningen av de språkliga rättigheterna innebär en utmaning men är inte någon övermäktig uppgift. Utgångspunkten för myndigheternas verksamhet i Finland är av tradition att lagarna skall respekteras och jag är övertygad om att detta gäller också för språklagen. Det är up-

penbart att den nya grundlagen har ökat myndigheternas och folkets ambition att slå vakt om lagarna och rättsstatsprincipen.